

Mappeinnlevering

Skrevet av kandidatnummer:135013

TFF4600 - dialog og profesjonelle samtaler i et tros- og
livssynspluralt samfunn.
Teologisk fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

22.november 2018

Innhold:

- I. Refleksjonsstarter s. 3
- II. Dokumentrapport s. 6
- III. Pensumrefleksjon s.10
- IV. Temaessay s. 14
- V. Sluttrapport s. 23

I. REFLEKSJONSSTARTER

Dette er min refleksjonsstarter der jeg beskriver viktige sider ved min kompetanse og de arbeidsmål jeg har for videre utvikling på dette feltet under følgende kompetansemål:

Faglig kompetanse (Både av praktisk og teoretisk art. Du kan nevne utdanning og yrkesbakgrunn, og evt. annen kunnskap som du besitter som er nyttige for et arbeid som profesjonell samtalepartner)

Etter fullført profesjonsutdannelse i teologi våren 1995 og ordinasjon i september samme år, har jeg vært ansatt som menighetsprest i ulike menigheter både i Oslo, Fredrikstad og Sarpsborg. Som menighetsprest i 23 år har sjelesorg og samtaler i forbindelse med kirkelige handlinger vært en viktig del av min prestehverdag. I tillegg var jeg fengselsprest i Fredrikstad fengsel i en delstilling i 6 år fra 2001 til fengselet ble lagt ned. Som fengselsprest var det i all hovedsak sjelesorg jeg arbeidet med. Fredrikstad fengsel var i utgangspunktet et kvinnefengsel med åpen soning der de aller fleste satt inne i kortere perioder og for mindre alvorlige foreteelser. Det siste året ble fengselet gjort om til en lukket avdeling for varetekstdømte menn. Denne endring gjorde også noe med meg som samtalepartner. Kvinnene oppsøkte meg som prest aktiv, mens mennene gjorde det ikke i samme grad. Jeg måtte drive en helt annen oppsøkende virksomhet og ha en annen tilnærming til samtalepraksis det siste året.

Jeg har også drevet en samtalegruppe for voksne lokalt i en av menighetene jeg har jobbet i. Det var en sammensatt gruppe med troende, tvilende og ikke troende. Der vi samtale om livet og troen i dialog med hverandres ulike livssituasjon og livssyn.

I 2015 var jeg ferdig med en erfaringsbasert master i praktisk teologi med hovedfokus på kirkelig og pastoral ledelse.

Mitt ønske med dette kurset er å få mulighet til å lese meg opp på et fagfelt jeg har mye erfaring i. Det er alltid spennende å få reflektere over egen praksis i lys av teori. Jeg har alltid jobbet utfra en tanke om at praksis må utfordre teori og teori må utfordre praksis. Derfor ser jeg fram til å få lese meg opp på nyere faglitteratur innen sjelesorg, dialog og samtalepraksis.

Sosial kompetanse (adekvat opptreden overfor andre mennesker både i og utenfor en profesjonell samtalepraksis, samt evne til å reflektere over sin egen væremåte i møte med andre mennesker, enkeltvis og i grupper)

Jeg er en sosial fyr som alltid har hatt en positiv nysgjerrighet på andre mennesker. Jeg liker å møte mennesker og jeg liker å snakke med folk. Jeg kommer relativt lett i kontakt med andre og er flink til å få i gang samtale. Jeg er åpen og imøtekommende. Jeg får ofte høre at jeg er en god samtalepartner. Jeg tror det

handler noe om min evne til å skape trygghet, tilstedeværelse, evne til å lytte, evne til refleksjon og at jeg tåler å være i det sårbare sammen med samtalepartner/konfident.

Jeg har i alle år som prest vært deltaker i en arbeidsveiledergruppe (ABV). For meg har det vært et nødvendig rom for selvrefleksjon, «selveksponering» og en viktig ventil i en krevende prestehverdag (containereffekt). Gjennom ABV har jeg fått lære meg og øvd meg på å reflektere over egen person. Derfor mener jeg selv at jeg er en person som er i kontakt med både mine sterke og svake sider.

Samtidig er jeg alltid underveis, jeg har alltid noe å lære og alltid noe å hente. Jeg håper dette kurset kan være med på å gi meg tid og rom til å reflektere over meg selv som profesjonell samtalepartner dels gjennom pensumlitteratur, undervisning, arbeidskrav og samtaler/gruppearbeid på kursdagene.

Yrkesetisk kompetanse (bevissthet omkring egen rolle som profesjonell samtalepartner; i møte med mennesker i utsatte posisjoner, i samtaler etc., og særlig vedrørende temaer som grensesetting, makt og sårbarhet.)

Gjennom profesjonsutdanninga og senere også gjennom etterutdanning har jeg fått med meg viktig og nyttig lærdom med tanke på yrkesetisk kompetanse. Jeg er av den oppfatning at den yrkesetiske kompetanse hele tiden må holdes høyt opp i bevisstheten. Dette er noe som må holdes ved like jevnlig. Gjennom ulike fagdager i regi av bispedømmet, lokalt og annet, har dette med grensesetting, makt, og bevissthet på det å skape trygge rom osv., vært temaer med ujevne og jevne mellomrom.

Personlig har jeg et bevisstforhold til hvor jeg har samtaler rent fysisk/teknisk, hvordan vi er plassert i forhold til hverandre, tidsbruk osv. Det er viktig for meg at jeg er ryddig, trygg og tydelig. Jeg opptatt av å skape et trygt rom for samtalen med gode grenser.

I samtalen er mitt fokus hos samtalepartneren. Jeg prøver å være der hvor min samtalepartner er. Selv om jeg har et «nedenfra» perspektiv og ikke «setter meg over» konfidenten, vil det være en maktskjevhet i samtalerelasjonen. Det tror jeg er umulig å komme bort fra, kanskje ikke ønskelig heller. Det er en grunn til at noen oppsøker «presten». Men presten må helt klart ha et avklart og reflektert forhold til de mekanismer som en maktskjevhet innebærer.

Når det gjelder sårbarhet og kanskje andres sårbarhet tåler jeg å stå idet og være i det sammen med konfidenten også når jeg ikke har ord eller løsninger (det har jeg i grunn sjelden). Det har helt klart vært utfordrende særlig i forbindelse med beredskapstjenesten. Det å måtte fortelle andre om brå død i nær familie har vært vanskelig og tungt. Jeg har ofte kjent på utilstrekkelighet, men aldri «flyktet» fra situasjonen. Det å både skulle formidle svært triste nyheter og samtidig være noe for en familie eller person er en dobbeltrolle som er krevende.

Jeg tenker jo at pensumlitteraturen og forelesningene vil styrke og bekrefte min yrkesetiske kompetanse. Jeg ser på dette kurset som nok en mulighet for å holde den yrkesetiske bevissthet høyt. Holdninger skapes gjennom faglig dialog og egen refleksjon. Det har jeg forventninger om at dette kurset vil gi meg.

Endrings- og utviklingskompetanse (evne til å forandre seg (for eksempel ved å motta veiledning), bidra til forandring og forholde seg konstruktivt til forandringer som kommer utenfra)

For meg har det vært viktig å delta i ABV fordi den nettopp gir meg et rom også for endring og utvikling. Gjennom mastergradsløpet har jeg også måttet motta faglig veiledning gjennom essay- og masteroppgaveskriving, samt også personlig som en del av den pastorale lederutdanninga. I tillegg er jeg jo en del av et stabsfellesskap som også til tider krever vilje til endring og forandring både på min rolle i staben og på mer personlige forhold.

Jeg har erfaring med å være med på å bidra til forandring i menighetsliv og i stabsfellesskap. Jeg tror jeg har en ryddig, konstruktiv og fellesskapsbyggende stil og væremåte. Jeg har også noe erfaring med å lede noen prosesser hvor utgangspunktet har startet i det negative, men hvor vi endte ut med noe positivt eller i hvertfall mindre følelsesmessig ladet.

Samtidig skal det heller ikke stikkes under en stol at slike endringsprosesser er og kan være krevende, særlig når det handler om deg som person. Forhold knyttet til personlige egenskaper og væremåte er sårbart og kan oppleves truende. Det har jeg også erfart.

Jeg er åpen for at dette kurset vil kunne utfordre meg som person. Kanskje oppdager jeg sider både ved min praksis, men også væremåte som det kan være lurt å endre på eller i det minste reflektere nøye igjennom.

II. DOKUMENTRAPPORT

- Om taushetsplikt, avvergeplikt og meldeplikt

I denne dokumentrapporten vil jeg ta for meg taushetsplikten, avvergeplikten og meldeplikt slik loven og pensumlitteraturen beskriver den. Det vil være naturlig, siden jeg er prest, også å se på bestemmelsene med "prestebriller" dvs. hvordan skal man forstå taushetsplikten, avvergeplikten og meldeplikten i min profesjonsutøvelse som prest.

Den forvaltningsmessige taushetsplikt

Den forvaltningsmessige taushetsplikt er omtalt i forvaltningsloven §§13 - 13f. Loven gjør det klart at mange ulike typer personlige opplysninger som profesjonsutøvere kan få del i gjennom yrkesutøvelse er underlagt taushet. Loven innebærer en *aktiv plikt* til å hindre at andre får del i informasjon som er taushetsbelagt. Formuleringen "noen personlige forhold (§13) beskriver nærmere hva som er underlagt taushetsplikt. Leer-Salvesen påpeker at det finnes personlige opplysninger som regnes som nøytrale og som oftest ikke omfattes av taushetsplikten (Leer-Salvesen 2015:113). Det er opplysninger om fødested, personnummer, fødselsdato, sivilstand, yrke, bopel og stasborgerskap. Men dersom disse opplysningene kan røpe et *klientforhold* eller andre *personlige forhold* så vil disse opplysningene også være taushetsbelagte. Det er naturlig å tenke at "noen personlige forhold" må forstås som noe man vanligvis ønsker å holde for seg selv.

Forvaltningsloven markerer et skille mellom opplysninger som profesjonsutøveren får del i *gjennom jobben* og forhold man får vite *på fritiden*. Rettspraksis viser at dette skille mellom jobb og fritid mister betydning dersom det kan sannsynliggjøre at profesjonsutøveren fikk en betroelse som følge av et *klientforhold* eller at opplysninger ble gitt *i forståelse av* at du er profesjonsutøver (f.eks. prest). Da kan man jo spørre seg om en prest noen gang kan være en privatperson. Ole Herman Fiske, tidligere ekspedisjonssjef i Kirkedepartementet, argumenterer i flere artikler, at det nærmest ikke er mulig (Leer-Salvsen2015:114). Uansett er det viktig at man har et bevisst forhold til dette og en tydelig rolleforståelse.

Taushetsplikten gjelder også etter at profesjonsutøveren har sluttet i sin jobb eller yrke (§13). Taushetsplikten gjelder også overfor andre som er underlagt den samme taushetsplikten.

Formålet med taushetsplikten.

Taushetsplikten sikrer at opplysninger om andres personlige forhold holdes hemmelig. Taushetsplikten sikrer derfor *personvernet* da taushetsplikten verner om ømtålige personopplysninger. Taushetsplikten sørger også for et nødvendig *tillitsforhold*. Da den sikrer en åpen og tillitsfull relasjon mellom profesjonsutøver og klient, samtidig som den også sørger for at tjenesten holder god kvalitet. Til sist kan man også vektlegge at taushetsplikten regulerer *maktforholdet* mellom

profesjonsutøver og klient. Taushetsplikten kan regulere den asymmetriske relasjon mellom samtalepartnerne, da man som profesjonsutøver ikke har mulighet til å gå videre med det som kommer fram i samtalen (bortsett fra hvis avvergerplikten trer inn) og følgelig ikke har mulighet til å bruke dette mot konfidenten.

Unntaksbestemmelser.

Forvaltningsloven §§13a og b inneholder flere unntaksbestemmelser. Generelt kan man si at man kan bli fritatt fra taushetsplikten hvis konfidenten *gir samtykke* (§13a nr.1). Paragraf 13a nr. 2 åpner også opp for et handlingsrom i bekymringssaker der man kan diskutere saker *anonymisert* uten personlig gjenkjennerbarhet. Det er likevel gode grunner for at man her må vise forsiktighet. Denne paragrafen åpner altså opp for at veiledning og diskusjon av vanskelige saker kan forekomme (Leer-Salvesen2015:117). Paragraf 13 b nr. 3 åpner opp for *intern kommunikasjon* f.eks. at en konfirmant har diabetes, epilepsi el. kan deles mellom f.eks. hovedledere på leir (prest, kateket, men.ped.). Men slike opplysninger må begrunnes som nødvendige. Den forvaltningsmessige taushetsplikten *kan vike for annen lov*. Blant annet har lærere, kateketer, men.ped. m.fl. meldeplikt til barnevernet jfr. barnevernsloven §6-4. Unntaket her er advokater og prester. Avvergeplikten gjelder alle og er regulert i Straffeloven §196.

Meldeplikt overfor barnevernet

Barnevernsloven §6-4 slår fast at en rekke offentlige tjenestemenn har plikt til å melde fra av egen initiativ til barnevernet "når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt....eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker", eller når barnevernet ber om det (opplysningsplikt). Det er mange ulike forhold som kan gi grunnlag for å melde til barnevernet, men det må være snakk om at det må foreligge mer enn en vag mistanke. Derfor nevner andre paragrafer i barnevernloven ulike kriterier for når meldeplikten slår inn. Det dreier seg stort sett om å gripe inn der det er fare for liv og helse. Derfor kreves det bruk av skjønn. Det understrekes også at den som oppdager forhold har et *personlig ansvar* for å melde i fra. Prester og advokater er imidlertid unntatt fra melde- og opplysningsplikten til barnevernet. Noe av begrunnelsen for dette kan man kanskje finne i forarbeidet til loven som kan tolkes som et ønske om å bevare et særlig tillitsforhold for visse profesjoner (Leer-Salvesen2015:120). Det betyr at prester og advokater blir satt i en særstilling i forhold til f.eks. leger, psykologer og annet helsepersonell. Biskop Solveig Fiske har i det siste problematisert denne unntaksregelen som omfatter prester og mener den bør oppheves. Men til dette så bør det bemerkes at selv om prester ikke har meldeplikt til barnevernet, vil prester på grunn av avvergerplikten likevel være forpliktet til å håndtere og gripe inn i bekymringssaker som vil omfatte mange av de samme tilfellene som barnevernsloven §6-4.

Den yrkesmessige taushetsplikt

Den yrkesmessige taushetsplikt er nedfelt i straffeloven §211 og gjelder for visse

yrker (som bl.a. advokater og prester). Det betyr at det er straffbart for en prest å røpe "åpenbare hemmeligheter som er betrodd" vedkommende yrkesutøver "i anledning av stillingen eller oppdraget". Det må også bemerkes at også andre kan bli omfattet av den yrkesmessige taushetsplikten hvis de har en funksjon som "disses medhjelpere" og dermed kan få kjennskap til taushetsbelagte forhold. I §22 i Tjenesteordning for menighetsprester står det bare at prester har taushetsplikt "etter gjeldende regler".

Presters yrkesmessige taushetsplikt er likevel ikke absolutt, til tross for at flere prester og mange mennesker oppfatter det slik (noe vi ikke har hatt siden reformasjonen). Allerede i kong Kristians Vs lov av 1687 finner vi en forløper for avvergerplikten. Tanken om at presten har absolutt taushetsplikt knyttes gjerne opp mot skriftemålet og absolusjonen. Luther skriver i en av sine bordtaler at "bekjennelser ikke er avlagt for meg, men for Kristus. Og når Kristus vil holde det gjemt, så er jeg tilholdt å gjemme det og likefrem late som om jeg intet hadde hørt" (Leer-Salvesen2015:121). Den henger også sammen med presters *rolleforståelse* - et skriftemål er noe man gjør overfor Gud i dypest forstand. Derfor kan man også gi den en *teologisk* begrunnelse som en del av *binde og løsemakten* jfr. Matt 16,19; Matt 18,18; Joh 20,22-23, samt det som står i CA (Confessio Augustana) 11 og 12 "Om Skriftemålet" og "om Boten". Videre omtaler Gudstjenestebok for Dnk (del II) at prester har en "*juridisk ubetinget taushetsplikt*" knyttet til skriftemålet. Selv om det overnevnte kan forklare noe av enkelte presters oppfattelse av at de har absolutt taushetsplikt - har de altså ikke det. Den absolutte taushetsplikt eller skriftemålsseglet har ikke vært gjeldende rett i Norge etter reformasjonen.

Formålet med den yrkesmessige taushetsplikt

Formålet er å verne et nødvendig tillitsforhold mellom enkeltmennesker og tjenestemenn eller yrkesutøvere som er tildelt *særlige funksjoner i samfunnet*. Det hviler på et syn på taushetsplikten som en garanti til befolkningen om at den kan gi betroelser i en trygg ramme. Alt som betros vil bli bevart som en hemmelighet, unntatt i de tilfeller der lov og rett gjør unntak.

Avvergerplikten

Det forligger flere begrensninger i taushetsplikten eller det vi vil kalle avvergeplikten etter straffelovens § 139 og §169. Det vil si at taushetsplikten må vike for avvergeplikten. I utgangspunktet er det færre lovbestemte unntak som setter den yrkesmessige taushetsplikten til side sammenliknet med den forvaltningsmessige taushetsplikten.

Det viktigste grunnlaget en prest har for å dele informasjon med hjelpeapparatet er når konfidenten har gitt sitt *samtykke*.

Formål med avvergeplikten

Avvergepliktens formål er til for å beskytte den tredje part. Avvergeplikt er en *aktiv handling*. §139 i Straffeloven pålegger bl.a. prester og alle landets borgere en

avvergeplikt i visse alvorlige situasjoner. Straffelovens §139 refererer til 48 tilfeller av lovbrudd som kan utløse avvergerplikten. Kort kan disse grupperes som følger: 4 paragrafer om krig, 10 paragrafer om trusler om rikets sikkerhet, 11 paragrafer om terror og sabotasje, 3 paragrafer om ran, 1 paragraf om falsk anklage, 6 paragrafer om seksuallovbrudd, 4 paragrafer om frihetsberøvelse og 7 paragrafer om voldsforbrytelser. Samt å forhindre at uskyldige blir dømt og at ildspåsettelse, oversvømmelse eller andre ulykker som kan medføre fare for menneskeliv.

Det handler om å hindre at straffbare forhold skal skje, altså ikke det som har skjedd. Det dreier seg om å avverge straffbare handlinger i å skje. Det betyr at vi må forstå avvergeplikten som *framoverskuende*, og at den faller bort når forbrytelsen eller virkningen av den ikke lenger kan avverges (Leer-Salvesen2015:127) Det eneste unntaket er hvis man kan forhindre en som er uskyld dømt (§172). Altså finnes det en rekke unntak der både den forvaltningsmessige og yrkesmessige taushetsplikten faller bort og erstattes av en plikt til å hindre alvorlige straffbare handlinger.

Oppsummert vil dette si: Taushetsplikten gjelder som et utgangspunkt og en klar hovedregel for relasjonen mellom en profesjonsutøver og en klient , men lovverket gir ingen holdepunkter for å hevde at taushetsplikten, verken den forvaltningsmessige eller yrkesmessige, er absolutt, kategorisk eller ubetinget. Taushetsplikten eksisterer i et felt der visse situasjonsbetingelser setter klare grenser for hvordan taushetsplikten kan praktiseres.

Derfor vil de fleste presters handlingsrom være begrenset fordi taushetsplikten er til hinder for at informasjon deles eller at samarbeid med andre innledes. Bortsett fra samtykke er det bare de 48 paragrafene i straffeloven som omhandler avvergerplikten som setter til side den yrkesmessige taushetsplikten for prester.

III. PENSUMREFLEKSJON

Jeg har valgt å skrive en pensumrefleksjon over kapittelet "Den fremmede" i boken "ikke i Guds navn" av Jonathan Sacks.

Dualismens forbannelse

Sacks tar utgangspunkt i den utrolige historien til Csanad Szegedis som gikk fra å være svært aktiv i det ungarske partiet Jobbik med deres nynazistiske og antisemitiske tilbøyeligheter, til å bli en praktiserende jøde. Denne fortellingen tar oss rett inn i det innerste mørke i menneskets livsvilkår, nemlig at vi alle har en kollektivt tilbøyelighet til vold.

Derfor blir Sacks tese *at både det beste og det verste i menneskene stammer fra samme kilde: vår trang til å slutte oss sammen i grupper og nære høye tanker om våre likemenn og negative tanker om andre* (Sacks2017:199).

Moral kan både forblinde og forbinde, sier Sacks med henvisning til Jonathan Haidt. Den binder oss sammen i en gjensidig altruisme, men samtidig forblinder den oss for det menneskelige hos dem som står utenfor. I det vi går fra et "jeg" til et "vi", går vi også samtidig over til et "dem" - de mennesker som ikke er som oss. Selv de mest universelle religioner som har kjærlighet og medfølelse som et av sine bærende verdier har hatt en tendens til å se dem som er utenfor deres tro som vantro, mørkets barn, og annenrangs. Hvis vi deler verden inn i lysets barn og mørkets barn, da blir vi i stand til å avhumanisere og demonisere de andre, oppfatte oss selv som ofre og begå det Sacks kaller for altruistisk ondskap (jfr. nazistpartiets framgang i mellomkrigsårenes Tyskland). Denne dualismen lever og trives i mange leire. Men i følge Sacks har den en religiøs opprinnelse eller taler i det minste et religiøst språk.

Det er ikke vanskelig å være enig i Sacks iakttagelse. Det er nok av eksempler der vi mennesker går fra et "vi" til et "dem". Historien er full av fiendebilder. Og denne dualiteten kan jo synes som en nedarvet, nærmest genetisk predestinert tilbøyelighet. Samtidig kan man kanskje innvende at hans påstand er noe deterministisk. Ikke alt vi mennesker foretar oss kan leses med "enten eller briller". Det finnes eksempler der mennesker har maktet den grenseoverskridende adferd Sacks påpeker negativt. Også som et resultat av religiøs motivasjon. Så jeg tror at Sack her prøver å påpeke et tankesett som kan finne grobunn egentlig overalt . Et tankesett han gjenfinner i de monoteistiske religionene, men som ikke er den eneste veien og helt klart ikke den anbefalte vei. Hans sterke vektlegging av den negative dualitet, slik jeg ser det, må forstås ut fra hans løsningsforslag.

Dualismens brudd

Det er kun en ting i følge Sacks som kan bryte denne dualismen og trangten til å dele verden inn i to leire, og det er det han kaller for *rolleskifte*. *"For å bli kurert fra trangten til å begå vold mot den andre, må jeg forestille meg selv som den andre"* (sit.Ssacks2017:199). Dette er noe moralfilosofene ikke har vært tilstrekkelig grad

opptatt av, hevder han. Helt tilbake til Platon har filosofer vært opptatt av faktorene som har med moral å gjøre, som viten, vaner, dyder, empati, sympati, fornuft og intuisjon. Likevel fikk slike verdier dårlig fotfeste i 1930-årenes Tyskland, ikke bare blant folk, men også blant de intellektuelle. Dette ser han på som et eksempel på hvor sterk dualismens evne til å undergrave og bedøve den moralske følelse er.

Deretter går Sacks en spennende vei gjennom noen utvalgte bibelstekster som etter hans syn tar ondet ved roten og tvinger oss til å sette oss inn i den andres menneskelighet.

Det er særlig tekstene om Hagar, Ismael, Esau, Josef og hans brødre, Lea og hennes barn. Som er tekster som alle Abrahams barn kjenner til (jøder, kristne og muslimer). Poenget med disse fortellingene er at de tvinger oss til å forstå *de ikke utvalgte tankegang* - de mennesker som tilsynelatende er blitt utelukket. Disse tekstene får den samme virkning på oss som det Szegedi ble utsatt for da det gikk opp for ham at han var jøde. Disse tekstene viser oss at medmenneskelighet ikke er begrenset til vår side, men også finnes på den andre siden. De menneskeliggjør de andre. Tekstene adresserer moralen på det mest fundamentale nivå. Den tvinger oss til å se at den andre, den fremmede, som befinner seg utenfor vår frelste krets, også er et menneske på godt og på vondt. Det er først når vi har forstått dette, at vi blir immune overfor dualismen.

Videre går Sacks innom den jødisk-kristne etikk som svar på tillitsproblemet, ved å flytte like-for-like-prinsippet inn i et større trosfellesskap. Kjernen i den jødisk-kristne etikk er at "du skal elske din neste som deg selv". Sacks understreker at Bibelen går lengre - det er ikke vanskelig å elske nesten som nesten er som deg selv. Det vanskelige er å elske den fremmede! Han hevder at vi er genetisk programmert til å innta en defensiv-agressiv holdning når vi står overfor noe som ikke er som oss eller tilhører gruppen.

Dette gjør at de klassiske teoriene om moral blir utilstrekkelige. Fordi de ikke makte å skjelve mellom slekt og ikke slekt mellom brødre og andre, mellom vår neste og den fremmede. De dekker altruistisk adferd innenfor gruppen (at vi skal behandle dem som er like som oss som oss selv), men løser ikke problemet med altruistisk atferd utenfor gruppen. Hvorfor skal jeg oppføre meg pent overfor noen som ikke er som meg.

Det kan jeg gjøre fordi jeg er et menneske, fordi vi kan vise medfølelse, fordi vi i prinsipp behandler mennesker ikke som et middel, men som et mål. Dette derimot føler man ikke hvis man har bestemt seg for at den andre er mindre menneskelig, en ond kraft, en trussel eller vesensforskjellig fra en selv.

Sacks hevder at religion gir gruppesolidariteten et hellig skjær. Det den ikke gjør er å gi en grunn for å være god mot mennesker som står *utenfor* gruppen. Derfor må jøder, kristne og muslimer gjøre et omfattende og forvirrende rolleskifte for å gi plass

for den andre. En etikk med utgangspunkt i mennesket og ikke gruppen krever den vanskeligste av alle mentale øvelser: et rolleskifte. At man setter seg inn i den andre persons sted som man forakter, har vondt av eller ikke forstår (Sacks 2017:203)

Dette er noe som de fleste religioner ikke makter. For i de monoteistiske religioner finnes det kun en måte å være hellig, gudfryktig eller frelst på. Medfølelse med den andre er på forhånd utelukket. Det er ekstremt vanskelig å identifisere seg med noen som en oppfatter som totalt annerledes enn seg selv. Samtidig kan grenseoverskridende empati være en trussel mot religionen, da en av religionens oppgaver er å opprettholde grenser. Historisk sett har ikke de monoteistiske religioner stått vakt om toleransen (Sacks2017:204).

Selv om Sacks anlegger en bredside mot den etablerte religiøsitet er det her også lett å følge ham. Han setter ting på spissen for å få fram et tydelig poeng. Dessverre må vi fastslå at det han påpeker alt for ofte har vært resultatet. Mot dette igjen kan det anføres at de monoteistiske religioners eksklusivitet ikke bare er å forstå som et "vi vet best" derfor er vi bedre enn de andre, men også som et resultat av at de er åpenbaringsreligioner. Det er noe med religionens selvforståelse og rolle i historien. Så kan man jo også spørre seg om Sacks tar tilstrekkelig høyde for at religion ikke er en statisk størrelse, men alltid er i endring. Hans poeng er vel at Bibelen i seg selv (her mosebøkene) gjemmer på andre løsninger enn dualitet. Hans poeng er at religionen i seg selv har andre veier enn det som kanskje oftest har kommet til syne. Det er nemlig forskjell på religion i sitt vesen og slik den blir tolket og anvendt.

Den fremmede

Det tekstene om Hagar, Ismael, Josef osv. forteller oss, er at de som står utenfor pakten også er mennesker. At dette er et forspill til det drama israelfolket opplevde i eksil og tilværelsen som slaver i Egypt. Hvis de bevarer denne erindring vil det forvandle deres syn på mennesker og moral. To bibelsitater vektlegger Sacks og påpeker at disse budene kommer umiddelbart etter utvandringen fra Egypt og det er ikke tilfeldig. "Du skal ikke undertrykke og ikke gjøre urett mot en innflytter (dk: fremmede), for dere har selv vært innflyttere (dk: fremmede) i Egypt" (2 mos 22,21) " Du skal ikke undertrykke en innflytter! Dere vet hvordan det kjennes å være innflytter, for dere har selv vært innflyttere i Egypt" (2 mos 23,9) Sacks gjør et poeng av at man vil ikke lykkes med å føle omsorg for den fremmede før dere selv helt inn til margin har følt hvordan det er å være en fremmed. Han påpeker også den hebraiske bibels bruk av hukommelse ("Husk dere var selv slaver i Egypt"). Hele 169 ganger omtales verbet zakhor - å huske. I denne sammenheng er hukommelse å forstå som det Sacks kaller for rolleskifte (Sacks2017:205). Gjør ikke den fremmede noe vondt for dere var selv engang i deres situasjon. *Derfor er den bibelske etikk en omfattende veiledning i rolleskifte.*

Sacks går så videre med å tolke ordet "fremmed og tilflytter" ved å ty til det som kalles for intertekstualitet. At en tekst kan absorbere og forvandle en annen tekst. Dvs. at betydningen i et ord som står her, kan ligge i et annet ord som står der.

Første gang man støter på uttrykket "fremmed og innflytter" er i 1 mos 23,4. Abraham må forhandle med hettittene om et jordstykke slik at han kan gravlegge Sara. Han som har fått løftet om et lovet land er en fremmed og innflytter. Her møter vi en kognitiv dissonans og en ironisk situasjon. Løftet om det lovede land blir snudd opp ned i en av Bibelens store paradigmeskifte der det i 3 mos 25,23 står: "Jord må ikke selges for all fremtid. For landet er mitt, og dere er fremmede og innflyttere hos meg". Skjebnen til Abrahams etterkommere er ikke midlertidig, men evig. Det er en viktig og skremmende ironi i mosebøkene. Paktens folk vil forbli fremmede i dere hjemland, slik at de kan hjelpe fremmede med å føle seg hjemme. Bare på den måten kan de overvinne den sterkeste av alle onde drivkrefter: følelsen av å være truet av den andre, den som ikke er som meg.

Guds utvalgte folk har en særlig rolle å spille i Guds orden. De skal være legemliggjørelsen av fremmedgjørelsen. Israels måte å behandle fremmede på og andre folks måte å behandle det fremmede folk Israel, vil bli den konstante lakkmustesten på om et samfunn har en akseptabel moral eller ei.

Dette synes jeg er en spennende måte å tenke på. Her blir "de fremmede" en etisk fordring og en måte å applisere vår etiske vurderinger på. Der vi alle er "fremmede" og slik sett også innehar muligheten til å forstå dem vi anser som "fremmede". Det kan også synes som Sacks mener dette også er den eneste måten man kan overvinne den ondeste av alle drivkrefter: følelsen av å være truet av den andre. Så kan man jo innvende at det er et stykke vei å komme dit. Løser alle problem seg ved å se seg selv som den fremmede? Kan det også være at Sacks forsvar mot det onde som han sier er hukommelse og rolleskifte, kan bli litt enkelt. For hvordan kommer vi dit at vi tar den fremmedes posisjon?

Hukommelse og rolleskifte

Avslutningsvis vender Sacks tilbake til at empati, sympati, viten og fornuft (moralske verdier) som regel er tilstrekkelig for å leve i fred med hverandre. Men ikke i vanskelige tider. I slike perioder trenger vi et forsvar som går ut over det vanlige. Det er derfor Bibelen forteller oss om hukommelse og historier om det som går like til hjertet av vår identitet.

Vi var en gang de fremmede, de undertrykte og ofrene. Å tenke på jødedommens fortid tvinger oss til et rolleskifte. Midt i friheten må vi minne oss selv på hvordan det følte å være slave. Csanad (David) Szegedi opplevde et rolleskifte - han var en mann som hatet, men oppdaget at han var en av de hatete. Israelittenes opplevelser i Egypt skulle vende om på deres tilværelse. Etter at de hadde levd som fremmede ble de et folk som skulle forplikte seg til å vise omsorg for fremmede.

Derfor konkluderer Sacks med at *hukommelse* og *rolleskifte* er vårt mest effektive redskap for å overvinne det mørke som kan senke seg over menneskesjelen (Sacks2017:207).

IV. TEMAESSAY

- selvvalgt problemstilling der studenten diskuterer samtalepraksis i en valgt religiøs - eller livssynstradisjon i lys av pensum.

Makt og samtale - om symmetri og asymmetri i sjelesorgsamtalen

Innhold:

1. Innledning

- 1.1 bakgrunn for valg av tema
- 1.2 Problemstilling
- 1.3 Avgrensning og metode

2. Teoretisk ramme

- 2.1 Tillit, sårbarhet og makt
- 2.2 Likeverd i samtalerelasjonen

3. Analyse

- 3.1 Er en likeverdig samtale mulig?

4. Avslutning

- 4.1 konklusjon og veien videre

Kildeliste

1. Innledning

1.1 bakgrunn for valg av tema

Som prest og profesjonell samtalepartner har jeg vært opptatt av den relasjon som skapes mellom sjelesørger og konfident. Denne relasjonen innehar etter mitt syn en interessant maktstruktur. Tema for dette essayet er derfor makt. Valg av tema er gjort med utgangspunkt i at jeg har vært profesjonell samtalepartner i 23 år. Jeg er ofte inne i menneskers liv i sårbare perioder.

Jeg bærer med meg en dyp respekt for mennesker som oppsøker meg som profesjonell samtalepartner i sjelesorg. Som prest har jeg en trygg faglig kompetanse opparbeidet gjennom profesjonsstudiet, erfaring og etterutdanning. Som prest må jeg også forholde meg adekvat til det at jeg representerer en maktfaktor som fagperson, religiøs leder og profesjonell. Gjennom fagdager har tema som makt, grensesetting og grenseoverskridende adferd blitt belyst jevnlig i årenes løp. Jeg opplever at prester som yrkesgruppe har en høy bevissthet og etisk refleksjon rundt dette. Som yrkesgruppe er tema makt i profesjonelle roller noe som er diskutert. Dette gjelder kanskje først og fremst synlig eller formell makt.

Men hva med ubevisst makt? Eller usynlig makt? I hvilke situasjoner dukker dette opp og hvordan forholder man seg til dette? Jeg tror at makt som man ikke så lett får øye på, kan være vanskelig å diskutere. Der makt er synlig viser erfaring at temaet lettere blir løftet fram og diskutert. Min lille hypotese er at den makten som er der, men som ikke erkjennes, gir rom for mer maktutøvelse enn der hvor makten er noe erkjent som en må forholde seg til og passe seg for å misbruke.

Et slik sted der ubevisst eller usynlig makt trer fram er i samtalerelasjonen mellom den profesjonelle og den hjelpesøkende.

1.2 Problemstilling

I lys av det overnevnte ønsker jeg å ta for meg en side av prester profesjonsutøvelse som ikke er så tydelig, nemlig den makt som trer fram i det "hemmelige" rom under de fire øyne. Jeg er interessert i å se på den usynlige, eller ubevisste, eller vage makt som eksisterer mellom sjelesørger og konfident. Er det slik at en likeverdige samtale er mulig? Hvordan er maktbalansen mellom sjelesørger og konfident? Og er likeverdighet et mål for den profesjonelle samtalen?

Min problemstilling blir derfor: Hvordan forholder man seg som profesjonell samtalepartner til makt i møte med konfidenter i en sjelesorgsamtale? Er en likeverdige samtale mulig?

1.3 Avgrensning og metode

Jeg er primært opptatt av å se på den relasjon som oppstår mellom sjelesørger og

konfident i en sjelesorgsamtale. I hvilken grad er man likeverdig i denne samtalesituasjonen. Siden jeg er prest blir fokuset på sjelesorgsamtalen i en kristen/kirkelig kontekst. Det er i all hovedsak prestens rolle i denne relasjonen som vil bli drøftet. Jeg legger an et teoretisk perspektiv på oppgava. Der jeg gjennom pensumlitteratur underbygger påstander som blir berørt i oppgavas ulike deler.

Først vil jeg ta for meg makt, tillit, sårbarhet og likeverd gjennom en teoretisk analyse. Deretter drøftes dette opp mot om en likeverdig samtale i det hele tatt er mulig. Til sist ender dette ut i en form for konklusjon.

2. Teoretisk ramme

2.1 Tillit, sårbarhet og makt

Jeg mener det eksisterer tette bånd mellom tillit, sårbarhet og makt, og at dette er interessant å belyse når temaet er symmetri og asymmetri i sjelesorgsamtalen. Mennesker som viser tillit innenfor en helsefaglig kontekst, er sårbare, og av den grunn utsatt for maktbruk, hevder Hjørdis Frisnes i sin masteroppgave (Frisnes2008:36). Det mener hun fordi primærrelasjonene i helsevesenet er asymmetriske. I en terapeutisk relasjon er det gjerne sånn at pasienten trenger behandleren mer enn omvendt. Selv om sjelsorg ikke kan låses inn i en snever terapeutisk relasjon, så mener jeg dette like fullt er en relevant observasjon for sjelesorgen også. For også sjelesørgeren har større innflytelse på konfidentens selvfølelse og de valg konfidenten tar, enn det konfidenten har på sjelesørgeren. Sjelesorgsamtalen innebærer derfor en relasjon med en interessant maktstruktur.

I sjelsorg kommer man tett på mange følelser. De som oppsøker presten er ofte i en sårbar situasjon. Sårbare fordi de er i en livssituasjon som de føler er krevende. Og samtidig håper og tror jeg at tillit er noe vi som prester formidler i møte med konfidenten. Samtidig lurer jeg på om disse begrepene også kan romme en mulighet for tilsløring av makt.

Per Nortvedt omtaler i sin artikkel "veien over Den tredje", ansvaret for den andre som noe som er forankret i en *relasjonell sensitivitet* (Nortvedt1996:145). Med hjelp av Lévinas og Løgstrups fenomenologiske teorier, påpeker han at det nettopp er innlevelsen i den andres erfaringsverden og det ansvaret konfidentens tilstand setter en i, som er det sentrale i det profesjonelle ansvaret. Det Nortvedt vil påpeke er at nærhetsetikk som man finner det hos Lévinas og Løgstrup ikke primært er opptatt av å gi konkret veiledning eller detaljerte anvisninger i valg av handlinger, men derimot sier noe om de grunnleggende forutsetninger som moralske begrunnelser hviler på (Nortvedt1996:140). I denne etikken er det altså sansligheten, det ubetingede ansvaret og den grunnleggende tilliten som tematiseres mer enn de enkelte valg. Det er nemlig forskjell på tillit som bevisst verdi eller norm og som spontan livsytring. Argumenterer man for behovet for tillit mellom sjelesørger og konfident for å kunne

møte konfidentens behov på en god måte, er det altså ikke tillit som spontan ytring, men som norm man argumentere for (Nortvedt1996:146).

Tillit og makt som fenomener er etter min oppfattelse vanskelig å gi en konkret definisjon på. En definisjon av makt er: "evnen til å fremme egne interesser" (makt og avmakt ndla.no/nb/node/78354fag). Det handler om muligheter til å artikulere, tolke, argumentere, påvirke, og bestemme i en gitt situasjon. Makt kan være knyttet opp mot posisjon eller til person. Den kan være direkte, indirekte eller strukturell. Makt er ikke negativt, men noe man må ha et reflektert forhold til. *"Tillit er menneskets følelse av at andres godhet, ærlighet og dyktighet er til å stole på. Tillit medfører ofte en overføring av makt til en person eller til et system, makt til å handle på mine vegne, eller til mitt beste"*, hevder tidligere professor Per Fugelli (tidsskriftet.no/2001/12/kronikk/tillit). Noe som synes å gå igjen i flere av definisjonene, er at den som gir tillit, er eller gjør seg selv sårbar, men også at den som får tillit er sårbar (Frisnes2008:36). Dette fordi det vedkommende er, eller vil gjøre, er avhengig av tillit fra andre. Sånn er det også for sjelesørgeren.

Ser vi på strukturen i en sjelesorgrelasjon ser vi at både tillit og makt er noe som er i bevegelse i denne relasjonen (Frisnes2008:36). For at samtalen skal fungere godt og vi som sjelesørgere kan være til hjelp, har vi behov for tillit fra de som skal hjelpes. Dette kan gjøre oss sårbare i møtet. I det vi på sett og vis er lagt i de andres hender. Å gi tillit vil da innebære å godta og være sårbar. Når et menneske oppsøker presten for å få hjelp, er det en fordel at vedkommende stoler på presten som profesjonell samtalepartner. At presten vil gjøre sitt beste, og at presten har nødvendig kompetanse (Bjørndal2017:53). Konfidenten kommer da inn i en *tillitsrelasjon*. Konfidenten stoler på den profesjonelle ut fra en posisjon der vedkommende ikke selv innehar den nødvendige kunnskap eller oversikt. Konfidenten kan også befinne seg i en form for avmaktssituasjon. Det gjør konfidenten sårbar i relasjonen (Birkler2003:33). Fordi den som gir tillit, er i hendene på andre personers gode hensikter. Det betyr at den som får tilliten, altså sjelesørgeren, får da et *handlingsrom* som vedkommende ellers ikke ville ha hatt. Dette handlingsrommet kan brukes, eller misbrukes. Det er dette som er den interessante maktstruktur som man ikke alltid er seg bevisst. Og hvor makt lett tilsløres. Derfor er det vesentlig å påpeke dette handlingsrommet og være seg bevisst den maktasymmetri som ligger der. Det er altså dette jeg under punkt 1.1, s.2 kaller for ubevisst, vag eller usynlig makt.

2.2 Likeverd i samtalerelasjonen

Det er ganske interessant å merke seg hvor forskjellig vi omtaler partene i en samtalerelasjon ut fra våre ulike praksiser. I en klinisk kontekst er det gjerne vanlig å snakke om "terapeut og pasient". I sjelesorgen snakker man som oftest om "sjelesørger og konfident". I filosofisk praksis er det "praktiker og gjest", eller samtalepartner/besøkende" (Madsen2012:91). Innen mentoring og coaching er det ikke uvanlig å bruke begreper som "veileder og veisøker" (Bjørndal2017:57). Det er

interessant fordi de på hver sin måte sier noe om hvordan partene i en samtale står i forhold til hverandre.

I en "terapeut og pasient" relasjon er det ganske tydelig at man har en asymmetrisk forhold. Mens det derimot kommer fram at en filosofisk praksis legger seg på en mer flatere og likeverdig struktur når man bruker begrepet "gjest" for den "hjelpesøkende". Nærmest diametralt motsatt av terapitradisjonen.

Derfor er det interessant å løfte fram noe av det som er den filosofiske praksis kritikk av den terapeutiske modell. "Filosofiske samtaler kan kort beskrives som dialoger hvor deltakerne reflekterer rundt spørsmål, tema og problemstillinger", skriver Marianne Walderhaug i sin artikkel om filosofiske samtaler i fengselet (Walderhaug2016:22). Det er en vesensforskjell mellom filosofisk praksis og terapi, i det filosofisk praksis i all hovedsak anser filosofen og samtalepartneren som likeverdige tenkere som reflekterer rundt en felles sak. Det er ikke et behandlingsideal i psykoterapien, hevder hun (Walderhaug2016:23). I den filosofiske tradisjonen framtrer samtalen som selve målet. Den filosofiske praktiker gir avkall på faglig kunnskap (tiltak eller vurderinger, samt det å vite noe om den som skal hjelpes) og makt, fordi filosofen ikke har til hensikt å behandle sine samtalepartnere. Samtalens mål er snarere å fremme en kritisk, undrende og åpen tenkning rundt et tema (Walderhaug2016:23). Og en undrende og spørrende holdning skjuler ikke en bakenforliggende ekspert som etter hvert vil komme fram med sannheten, men søker undring og refleksjon som det meningsfulle i seg selv. Likevel tilkjenner denne praksis at den kan ha en terapeutisk eller trøstende dimensjon.

Siden filosofisk praksis innehar en skepsis til ferdige analyser og påtvunget bestemte perspektiver og teorier, så ligger det også en kritikk til den delen av behandlingstilbudet der man holder seg til fastsatte behandlingsforløp, sykdomsoppfatninger og bestemte teoritradisjoner (psykoterapi). Det blir derfor nærliggende å tenke at filosofisk praksis ville ha vært et bedre alternativ for mange mennesker siden de møter den "hjelpesøkende" fordomsfritt, åpent og på samme plan. (Madsen2012:91). Man ønsker å få samtalesøkeren til å tenke bedre.

Nå finnes det jo også ulike retninger innen filosofisk praksis. Der en retning er mer terapeutisk (Lou Marinoff) enn den tradisjonelle (Gerd Achenbach). Ole Jakob Madsen hevder å se en utvikling der filosofisk praksis blir et paradoksalt tilskudd i den terapeutiske kultur (Madsen2012:93). Han hevder at filosofisk praksis ikke kan anses så fundamentalt forskjellig fra terapi som mange i denne tradisjonene gjør (Madsen2012:95). I følge ham jobber ikke filosofiske praktiker så ulikt den gruppen psykoterapeuter som arbeider med å sette pasienten i sentrum. Der de vektlegger at pasienten selv må sette ord på det de vil ta opp, for selv å komme fram til en erkjennelse, slik at behandlingen kan få den ønskede effekt (Madsen2012:95).

I sjelesorgtradisjonen har man ikke den samme sjenanse som filosofisk praksis har når det gjelder den terapeutiske dimensjon. Mye av det som beskriver den filosofiske tilnærming er også eksisterende i sjelesorg (Falk2016:11). Jeg vil tro at alle sjelesørgere møter konfidenten med åpenhet, undring og refleksjon. Der konfidenten står i sentrum. Men målet i sjelesorgen kan aldri bli samtalen alene. Man ønsker å bidra til at konfidenten kan leve bedre med seg og sitt liv. Være veiviser og følgesvenn (Falk2016:13). Man har lite av forutinntatte holdninger, men er opptatt av menneske som en helhet av kropp, ånd og sjel. Derfor vedkjenner man seg også en transcendent eller guddommelig dimensjon i samtalen.

Dette viser at man vurderer ulikt hva man legger i likeverdig samtalerelasjon. Og et helt adekvat spørsmål er om det i det hele tatt er mulig? Vil det ikke alltid bli, uansett hvilket perspektiv man legger seg på, en ujevn relasjon. Det er en som er ekspert enten som filosof, prest eller terapeut og det er en som er hjelpesøker, gjest eller konfident. Jeg synes det er vanskelig å se at disse partene er på samme linje. Jeg er redd for at filosofisk praksis med sin vekt på den flate struktur og linje, faktisk (og mot sin hensikt) er med på å gjøre maktstrukturen utydelig. Og dermed også vanskelig å oppdage. Det ligger et handlingsrom her hvor makt eksisterer og det må adresseres jfr. punkt 1.1. For er en likeverdig samtale mulig? Og da er vi over i neste del hvor dette drøftes videre.

3. Analyse

3.1 Er en likeverdig samtale mulig?

Ut fra det jeg til nå har beskrevet mener jeg å se at sjelsorgsamtalen og all samtalepraksis for den saks skyld, innehar en interessant maktstruktur. Det er slik jeg ser det noe man som samtalepartner og sjelesørger må ha et reflektert forhold til (jfr. pkt. 2,1). Dette fordi sjelesørger og konfident inntar en *tillitsrelasjon*. Og der sjelesørgeren får et *handlingsrom*, i det at konfidenten legger sitt liv i sjelesørgerens hender. Og dette handlingsrommet må sjelesørgeren ha et bevisst forhold til, fordi det kan være en arena for maktmisbruk, bevisst eller ubevisst.

Denne maktstrukturen vil etter mitt syn i all hovedsak være en asymmetrisk relasjon. For makt artikuleres ikke bare gjennom å argumentere, påvirke, men vel så mye gjennom måten vi tolker situasjonen, hva vi gir rom og plass for og hvem vi er som person (stilling, hudfarge, alder, kjønn, funksjonsevne og helse). For verden oppleves gjerne annerledes for hjelperen enn for hjelpesøkeren. Vi klarer ikke helt å være i den andres sted, selvom vi gjør alt for å sette oss inn i den andres sted (Birkler2003:33).

Kan man da tenke seg at en sjelesorgsamtale i det hele tatt kan bli symmetrisk og likeverdig? Jeg tror det er vanskelig. For uansett om man tilstreber en symmetrisk relasjon i samtalen vil det etter mitt skjønn også der være en asymmetrisk relasjon, så lenge det er et forhold der det er en som oppsøker en annen for hjelp. Selv om filosofisk praksis holder fast på at samtalepartnerne er likeverdige, slik jeg har vist i

pkt. 2.2, så stiller jeg meg spørrende til dette. Selv den mest imøtekommende og symmetrisk innstilte filosof vil jo i kraft av sin person og stilling ha et fortrinn framfor sin samtalepartner. Dermed er det i realiteten også der en asymmetrisk relasjon. Jeg er redd for at filosofisk samtalepraksis med sin vekt på den flate struktur er med på å gjøre maktstrukturen utydelig. Og dermed blir makt og maktbruk i samtalerelasjonen vanskelig å oppdage.

Når det er sagt har den filosofiske samtalepraksis mye verdifullt for seg, ikke minst når det gjelder perspektivet på den andre som "gjest"/samtalepartner. Men, også den selvrefleksjon man må innta i en slik flat struktur, med dens vektlegging av likeverdighet. En annen ting er at den filosofiske praksis innebærer en kritikk av vår hang til å løse problemer i todelings kategorier: du har et problem - du får hjelp. I stedetfor å tilstrebe en felles arena for å utvide forståelseshorisonten.

I spørsmålet om likeverd i samtalerelasjonen er det etter mitt syn derfor avgjørende hva vi legger i begrepet likeverd. Tenker vi likeverd som to samtalepartnere som står på samme linje og som er autonome i relasjonen, slik det kan synes som om filosofisk praksis mener det. Eller kan man være likeverdig, men samtidig stå i en ulik posisjon til hverandre? Jeg heller mot det siste. Jeg mener det er relevant å snakke om likeverd som *menneske* i samtalerelasjonen. Som menneske er sjelesørger og konfident likeverdige, men de innehar ulik posisjon, rolle og ansvar. Med andre ord som menneske innehar de samme posisjon som skapt og elsket av Gud. Derimot vil de innta ulik rolle og posisjon i sjelesorgrelasjonen. Fordi man må kunne forvente en helt annen profesjonalitet og faglighet når man oppsøker f.eks. en prest i sjelesorg enn det du som sjelesørger kan forvente av konfidenten. Man har ulikt ansvar. Dette innebærer en asymmetri i samtalerelasjonen som gjør likeverdige samtaler vanskelige eller umulige. Ikke tror jeg det er ønskelig heller fordi det på sett og vis kan medvirke til at maktstrukturen blir utydelig og vag.

Derimot gir det mening å gjøre det vi kan for å tydeliggjøre maktstrukturen slik at det er noe man bevisst forholder seg til. Nettopp for å unngå maktmisbruk. Da er vi mer over på det holdningsmessige og etiske i samtalerelasjonen. Der gir det mening å snakke om likeverd, ikke som noe strukturelt, men som norm.

Slik jeg leser Emmanuel Lévinas hjelper han oss med å holde fast den andre i sin annethet (Lévinas1996:190). Lévinas gir en nøkkel til hvordan vi kan forholde oss til konfidenten. At den andres fortelling trer fram i samtalen og at man som sjelesørger lar den andre bli fremmed igjen (få en ny start i samtalen). For det er gjennom møtet, at ansiktet uttrykker seg og henvender seg til meg direkte på en måte som bryter gjennom jeg'ets kognitive forsvarsverk og fortolkningskjemaer. Dette mener jeg innebærer, hvis jeg har forstått Lévinas rett, en maktregulerende effekt som kan dempe maktasymmetrien i en samtalerelasjon.

Jonathan Sacks har også gitt et interessant bidrag tenker jeg som kan være relevant i det vi nå drøfter. Han lanserer begrepet *rolleskifte* (Sacks2017:203). Anvendt i

samtalerelasjonen kan det også forstås som noe maktregulerende da det handler om å sette seg inn i den andres sted. Det er ofte en forvirrende og omfattende oppgave. I tillegg mener jeg at sjelesørgerens taushetsplikt vil fungere maktregulerende i relasjonen, da det som komme fram i samtalen ikke er noe som sjelesørger kan bruke mot konfidenten.

Dette jeg nå har påpekt er i grunn et dialogisk prosjekt (Grung2016:205). Fordi dette handler om å skape holdninger som er basert på likeverd, respekt og rettferdighet mellom ulike samtalepartnere. Og fordi en bevissthet på det etiske og holdningsskapende i samtalerelasjonen, og en tydelig adressering av den maktasymmetri som finnes i sjelesørgerens handlingsrom, kan etter min vurdering demme opp for uheldig maktmisbruk bevisst eller ubevisst.

4. Avslutning

4.1 konklusjon

Jeg har i denne oppgava sett på samtalerelasjonen mellom sjelesørger og konfident og mener at den innehar en asymmetrisk maktstruktur som gir sjelesørger et handlingsrom der makt kan misbrukes. I lys av filosofisk praksis med sin vektlegging av likeverd i samtalerelasjonen har jeg stilt spørsmål om det er mulig eller ønskelig. Jeg har snarere argumentert for at vi må akseptere den maktasymmetri som eksisterer slik at maktstrukturen ikke blir utydelig eller vag, men heller arbeide for likeverd som norm, enn som noe strukturelt. Da handler det om at både sjelesørger og konfident er likeverdige som mennesker, men innehar ulik rolle, posisjon og ansvar.

Jeg mener jeg med dette har svart på min problemstilling: Hvordan forholder man seg som profesjonell samtalepartner til makt i møte med konfidenter i en sjelesorgsamtale? Er en likeverdige samtale mulig?

Kildeliste

Birkler, Jacob. "Filosofi & sykepleje", Munkgaard, 2003.

Bjørndal, R.P. Cato: "Det hjelper ikke uden empati", i Konstruktive hjelpesamtaler, KLIM, 2017.

Falk, Bent: "Å være der du er - samtale med kriserammede", Fagbokforlaget, 2016.

Frisnes, Hjørdis: "Det er ikke mye makt i våre samtaler", masteroppgave i helsefag, UIO, 2008.

Grung, Anne Hege: "Dialog og feminisme" i dialogteologi på norsk, beate fagerli, Anne Hege Grung, Sven Thore Kloster og Line M. Onsrud (red.), Verbum Akademiske, 2016.

Lévinas, Emmanuel: Totalitet og uendelighed - Del III, Ansigtet og exterioriteten, Hans Reitzels forlag, 1996.

Madsen, J. Ole: "Filosofisk praksis" i Norsk filosofisk tidsskrift vol 47, nr.2, 2012.

Nortvedt, Per: "veien over Den tredje", i nærhetsetikk (red.) Arne Vetlesen, Ad Notam, Gyldendal, 1996.

Sacks, Jonathan: "Den fremmede" i "ikke i Guds navn", Kristeligt Dagblads Forlag, København, 2017

Walderhaug, F. Marianne: "Filosofiske samtaler med innsatte - kritiske refleksjoner med undring som mål" i Norsk filosofisk tidsskrift Vol 51, nr.1, 2016

Nettartikler: "makt og avmakt" ndla.no/nb/node/78354fag, og "Kronikk" av Per Fugelli, tidsskriftet.no/2001/12/kronikk/tillit

V. SLUTTRAPPORT

Dette er min sluttrapport der jeg oppsummerer kurset TFF4600 - dialog og profesjonelle samtaler i et tros- og livssynspluralt samfunn gjennom kompetansemålene som er nevnt under.

Faglig kompetanse (Både av praktisk og teoretisk art. Du kan nevne utdanning og yrkesbakgrunn, og evt. annen kunnskap som du besitter som er nyttige for et arbeid som profesjonell samtalepartner)

I min refleksjonsstarter beskrev jeg mine ønsker for dette kurset på følgende vis når det gjaldt faglig kompetanse: *Mitt ønske med dette kurset er å få mulighet til å lese meg opp på et fagfelt jeg har mye erfaring i. Det er alltid spennende å få reflektere over egen praksis i lys av teori. Jeg har alltid jobbet utfra en tanke om at praksis må utfordre teori og teori må utfordre praksis. Derfor ser jeg fram til å få lese meg opp på nyere faglitteratur innen sjelesorg, dialog og samtalepraksis.*

Nå som dette kurset nærmer seg sin avslutning konstaterer jeg at det har vært både faglig stimulerende og faglig utfordrende. Pensum har vært bredt og med mange interessante perspektiver. Særlig interessant har det vært å få lest seg opp på fagfelt som jeg ikke har hatt så mye kompetanse i som f.eks. filosofisk praksis, islam og dialog. Jeg har satt stor pris på de skriftlige arbeidskravene. Det har vært meningsfullt å kunne fordype seg i tema som taushetsplikt, Johnathan Sacks og temaessay om makt og samtaler. Pensumlitteraturen har vært omfattende om ikke i sideantall, men i tematisk omfang. Jeg kommer helt klart til å fortsette lesningen.

Sosial kompetanse (adekvat opptreden overfor andre mennesker både i og utenfor en profesjonell samtalepraksis, samt evne til å reflektere over sin egen væremåte i møte med andre mennesker, enkeltvis og i grupper)

Dette skrev jeg som ønske for min sosiale kompetanse i min refleksjonsstarter: *Jeg håper dette kurset kan være med på å gi meg tid og rom til å reflektere over meg selv som profesjonell samtalepartner dels gjennom pensumlitteratur, undervisning, arbeidskrav og samtaler/gruppearbeid på kursdagene.*

Det har vært svært stimulerende å være i en slik sammensatt gruppe med "studenter" som vi har vært, med så ulike samtaletradisjoner. Jeg fryktet at jeg ville være den eneste gråhårede i gjengen, men slik ble det ikke. Det har vært gode samtaler både i timen og i pausene. Vi har reflektert både i felleskap og i grupper. Gjennom dette og pensumlitteratur, arbeidskrav og undervisning vil jeg si at jeg har fått en økt kompetanse som profesjonell samtalepartner. Samtidig som denne tida har gitt meg mulighet til å reflektere noe over meg selv og min tjeneste som prest.

Yrkesetisk kompetanse (bevissthet omkring egen rolle som profesjonell samtalepartner; i møte med mennesker i utsatte posisjoner, i samtaler etc., og særlig vedrørende temaer som grensesetting, makt og sårbarhet.)

Jeg tenker jo at pensumlitteraturen og forelesningene vil styrke og bekrefte min yrkesetiske kompetanse. Jeg ser på dette kurset som nok en mulighet for å holde den yrkesetiske bevissthet høyt. Holdninger skapes gjennom faglig dialog og egen refleksjon. Det har jeg forventninger om at dette kurset vil gi meg. Slik står det skrevet i refleksjonsstarteren jeg skrev.

Det har vært nyttig å få en finpuss på tema taushetsplikt, meldeplikt og avvergeplikt. Et tema jeg kjenner godt, men som det er nyttig å gå inn i med dybde fra tid til annet. Som prest holder jeg taushetsplikten naturlig nok høyt og har et reflekter forhold til den. Samtidig må man alltid, igjen og igjen, minne seg selv på hva som faktisk står på spill. Selv om det ikke var noe nytt, så ga det meg en styrket bevissthet. Jeg skrev også om makt og samtaler i mitt temaessay og det har vært svært meningsfullt. Jeg har nok blitt mer bevisst på den maktasymmetrien som sjelesorgsamtalen har. Det har vært nyttig å få jobbe med dette og noe som jeg kommer til å ha nytte av i min samtalepraksis i framtida. Jeg tror også dette vil være interessant å løfte fram for mine kollegaer på en fagdag engang i nær framtid.

Endrings- og utviklingskompetanse (evne til å forandre seg (for eksempel ved å motta veiledning), bidra til forandring og forholde seg konstruktivt til forandringer som kommer utenfra)

I starten av dette kurset skrev jeg: Jeg er åpen for at dette kurset vil kunne utfordre meg som person. Kanskje oppdager jeg sider både ved min praksis, men også væremåte som det kan være lurt å endre på eller i det minste reflekter nøye igjennom.

Til dette punktet er det ikke helt lett å si hva dette kurset har ført til, men jeg håper at jeg har fått en økt endrings- og utviklingskompetanse. Jeg er som nevnt vært åpen for å bli utfordret og jeg føler nok at deler av pensum har gitt meg mer enn en ting å tenke på. Det samme har samtalen med de ulike deltakerne gjort. Den bredt sammensatte gruppa har vært stimulerende å få være en del av. Kanskje er det sånn at endring og utvikling er letter å se i etterkant når det har gått en tid.